

Zeno

KATELIJNE VERBEKE

neemt afscheid van
'Het goddelijke monster'

'Je kunt niet
zonder liefde'

'De hevigste liefde is die voor mijn kinderen'

Elvire Deschryver heet ze. De door verdriet verscheurde, door drank en pillen verdoofde mater familias uit *Het goddelijke monster*. Katelijne Verbeke heet ze in het echt. Nog twee zondagen is ze te bewonderen in de rol van haar leven. En pas vijftig geworden. 'Ik zou makkelijk kunnen zeggen dat dat geen pijn doet, maar dat doet het wel.'

TEKST STIJN DIERCKX / FOTO MARCO MERTENS

Het is twee uur 's middags op een druilerige doordeweekse dag. Katelijne Verbeke studeert tekst. De bel gaat. Tussen losse stapeltjes toneel- en tv-scripts springt een laptop op screensaver. Een tas koffie verhuist mee van de secretaire naar de houten keukentafel. De herfst hangt in de hof, alle kleuren grijs in de lucht. Weer om over het weer te zagen, denk ik. Nooit slecht als binnenkomer. Als rust-verstoorder.

"Ooit vroeg iemand mij na een voorstelling: 'En wat doet u overdag?' Wel, je ziet het: dan zit ik hier. Soms lijkt het alsof ik uren zit te niksen aan deze tafel. Toch ben ik aan het werk: ik pruts aan een rol. Ik laat mijn fantasie op gang komen. Zoals de portretschilder zich voorbereidt in zijn schetsboekje, schrijf ik allerlei loshangende zinnestjes op. Dingen die mijn personage zou kunnen voelen en denken, maar niet letterlijk uitspreekt. Zinnestjes die trouwens niemand ooit mag lezen, want dan is de magie kapot."

Aan deze tafel ontstonden een paar jaar geleden de eerste tics van Elvire?

"Misschien zelfs al vroeger. Ik had de boeken van Lanoye al gelezen toen ze uitkwamen. Ik dacht toen: 'Het moet fantastisch zijn om ooit Katrien Deschryver te mogen spelen.' Maar al meteen had ik de reflex: nee, toch liever niet die Katrien. Zij zwijgt en blijft zwijgen, boeken aan een stuk. Ik wil tekst. Ik kan beter nog een paar jaar wachten om dan haar moeder te kunnen spelen. Gek hè, in 1997 wist ik al: die zotte Elvire is van mij, voor die rol mogen ze altijd op mijn deur komen kloppen."

En uw wil geschiedde...

"Zo simpel was het nu ook weer niet. Ik heb net als iedereen auditie gedaan, maar wel heel gericht voor Elvire. Ik voelde dat het onmiddellijk goed zat. Ik kijk altijd bijzonder kritisch naar opnames met mezelf, maar toen ik de eerste ruwe montage zag van die scène waarin Elvire haar dochter bezoekt in de gevangenis, schoot ik vanzelf in de lach. Zo content dat ik was, dat gebeurt mij echt niet zo vaak."

Dat was een komische scène?

"Nee, maar de komische overdrijving versterkt nu net de tragiek: tijdens het kijken schaam ik mij, omdat ik moet lachen met

zoveel ellende. Daarin schuilt de kracht van *Het goddelijke monster*: er gebeurt eigenlijk niks, behalve één spijtig ongeluk. En voor je het goed en wel beseft, gaat het hele land naar de kloden. Dat is toch van een onbeschrijflijke hilariteit en tristesse tegelijk? Michel Van Dousselaere loopt als Leo Deschryver een hele serie lang te bulderen. Ik lach mij te pletter met zijn vertolking, maar dan is er plots dat ene kwetsbare momentje aan de telefoon. Hij belt met zijn broer en zegt: 'Ik heb u nodig.' Dan schieten de tranen mij in de ogen. Bij Elvire op gevangenisbezoek ervaar ik iets gelijkaardigs. Haar hele arsenaal aan gevoelens passeert de revue: het switchen tussen de waanzin, de pijn en het verdriet. Ze krijgt de bezorgdheid voor haar kind niet onder woorden en flipt helemaal door. In dat soort scènes voel ik dat de uren van huiswerk maken aan deze tafel hun vruchten afwerpen."

Hoe diep moet een actrice graven om Elvires droefenis en waanzin geloofwaardig neer te zetten?

"Bij de voorbereiding van zo'n rol vloek ik weleens. Ik weet van tevoren dat ik in mijn gemakkelijke leventje weer even plaats zal moeten ruimen voor een portie miserie. Pas op, het is mijn vak, ik doe dat ook graag. Maar het moet afgebakend. Ik spreek met mezelf af: ik duik gedurende deze draaiperiode onder in de wereld van Elvire, maar ik word haar niet. Ik zal wel voor haar kiezen, een beetje zoals een advocaat dat doet voor een cliënt. Ik zal haar met alles wat ik heb verdedigen, maar als er 'cut' geroepen wordt, moet het ook gedaan zijn. Dan moet ik weer kunnen lachen en zeven onder vrienden. Dat is een emotionele hygiëne waarover ik streng probeer te waken. Anders hou ik het niet vol."

„Toen ik eind de twintig was, werd ik nog vaak gevraagd om grietjes van zestien te spelen. Toen dacht ik ook: ik ben een vrouw met twee kinderen, nu moet het maar eens gedaan zijn

Je werd de laatste jaren wel vaker gecast als gebroken moeder.

"Ja, heel vreemd is dat. Telkens gaat het over het verlies van een kind: bij *De smaak van de Keyser*, bij *Vermist*, een paar keer op theater en nu dus opnieuw, met Elvire. Een kind moeten afgeven, dat is met voorsprong het allerergste wat een vrouw, een mens kan overkomen. Bij die rollen moet ik voor mezelf een mentale deur dichttrekken. Voor ik aan zo'n zware scène begin, zonder ik mij af in een ritueel. Ik fantaseer mij in de situatie en vlak voor de actie laat ik alles los. Zonder zelf precies te weten wat er dan zal volgen. Ik kan het enkel vergelijken met paardrijden: zalig vind ik dat, maar vooraf sta ik stevast te bibberen op mijn benen. Ik weet: ik moet gewoon op dat paard kruijen, en gaan. Vertrouwen hebben, mij smijten in een wankel evenwicht tussen concentratie en overgave. Je hebt een beest van zevenhonderd kilo onder je en je jaagt het in volle galop. Je stuurt met al je techniek, maar je weet je overgeleverd aan woeste dierlijke kracht."

Ik volg het wel en wee in het manege-wereldje zo niet, maar je zou de eerste amazone niet zijn die van haar paard smakt. Kom jij jezelf nooit tegen in die zware rollen?

"Soms gebeurt het uiteraard. Voor de KVS speelde ik ooit Lady Macduff (uit *Macbeth*, SD). Charles, mijn zoon was toen dertien jaar en kwam kijken. Ik stond op de scène, met een dood kind in mijn armen. Tja, alweer. Plots vang ik in de zaal een glimp van Charles' wit hemdje op. Ik stakte volledig. Ineens ging het niet meer, het kwam te dichtbij. Ik heb me echt schrap moeten zetten om voort te kunnen spelen. In dezelfde flits stelde ik vast dat de actrice in mij zich meteen weer meester maakte van de situatie. Iets in mij herberekende: 'misschien vindt het publiek het wel heel normaal dat deze vrouw nu hapert. Misschien werkt het juist sterker doordat ze niet uit haar woorden geraakt.' Daar neemt de techniek het meteen weer over. Eigenlijk doen wij toch een eigenaardig vak... Wat er in je privéleven ook aan de hand is: 's avonds zet je een neus op, je trekt een kostuum aan, je kruipt op dat podium en je speelt. Je wilt de mensen raken, doen voelen."

Je speelt vaak vrouwen op de rand van een emotionele afgrond. Hoe sterk sta jij zelf in het leven?

"Ik denk dat ik heel stabiel ben. Haha, dat woordje 'denk' is er misschien teveel aan. Opnieuw, take twee. Mensen denken graag dat je voor een deel bent wie je speelt, maar in schril contrast tot sommigen van mijn personages ben ik heel stabiel. Levenslustig, en daardoor weleens heftig en veel. Maar anderzijds ben ik soms ook heel stil. Humeurschommelingen, dat ken ik af en toe, maar die hou ik onder controle. Hoewel, in de aanloop naar een première... (aarzelt)"

...verander je in een overgevoelige dramaqueen?

"Dan kan ik een beetje kwikkel worden, ja. Ik beseft dat ik op die dagen heel weinig incasseringsvermogen heb. Dan kruipt ik binnen en wil ik met rust gelaten worden. Mijn kinderen kennen dat al, zij zien daar ocharme nog het meest van af. Dan bekijken zij de kalender en weten: oei, nog een week. Op die dagen zijn zij uiterst behulpzaam. De afwas is altijd keurig gedaan en nergens slinger er nog rommel in

huis. En toch vind ik dan nog domme redenen om uit te barsten, onbenullige details waar ik over struikel. Dan loop ik zo op de tippen van mijn tenen, ik vind mezelf dan ook echt niet te genieten. Dju, nu zit ik hier wel veel te eerlijk te wezen. Schrijf maar: in het algemeen is Katelijne absoluut geen controlefreak, en al de rest moet je maar aan mijn kinderen vragen."

Het is hier bijzonder stil in huis. Waar zitten ze?

"Die stilte, dat is de voorbode van het *empty nest*-syndroom. Daar raak je iets waar ik alvast aan probeer te wennen. Mijn oudste studeert dit jaar af en mijn jongste zit sinds kort op kot in Brussel. Af en toe heeft ze heimwee en dan komt ze in de week toch even naar huis. Dan is moeder stiekem blij. Ik hoorde ooit van een collega die even in Duitsland werkte, dat er een jaar op voorhand een *Krisensitzung* in zijn planning genoteerd stond. Die Duitsers bouwen dat in: ze weten, elf dagen voor de première is het geheid crisis. Dan wordt er niet gerepeteerd, die dag lossen ze problemen op. Wel, zo probeer ik dus nu al mijn legehuispaniek voor te zijn door preventieve potjes huilen."

En dan wellen de omaverlangens op.

"Nee! Dat staat nog lang niet op mijn verlanglijstje, of toch zeker niet bovenaan. Ik ben er eigenlijk nog niet mee bezig geweest. Laat dat voorlopig nog maar wat duren. Aan mijn kinderen, het volgende advies: haal eerst dat diploma, vind dan een goeie job. En behaal je rijbewijs. Dat zijn ruimschoots voldoende mijlpalen voor de volgende jaren."

Jij stoot vorige week zelf op een mijlpaal. 'Ik werd vijftig.'

"Hoe vraag ik dat elegant: vijftig worden, doet het pijn?"
"Ik zou daar heel gemakkelijk neen op kunnen antwoorden, maar het heeft wél pijn gedaan. Ach, op mijn achtendertigste had ik meer moeite met de eerste ouderdomssignalen. Toen ontdekte ik mijn eerste grijze haar. Dan merk je plots dat je nog meer zorg gaat besteden aan hoe je voor de dag komt. En je bent fier als er op straat toch nog eens een onbekende vent naar je fluit. Dat geeft je uiteraard niet toe, integendeel, je kijkt bij voorkeur heel verontwaardigd. Maar vanbinnen ben je verdomme blij dat er nog eens iemand naar je omkijkt."

Hoe verwerk je dat op carrièrevlak?

"Als actrice word je uiteraard ook geconfronteerd met jezelf op het scherm. Vroeg of laat stel je vast: ai, de leeftijd slaat toe, onverbidde-lijk. Als ik beelden of foto's van vroeger terugzie, dan gaat dat toch vaak met een zucht: wat was ik vroeger toch een mooi meisje. Op een gegeven moment denk je: ik kan zitten blèten in de zetel, of ik kan me er eenvoudigweg mee verzoenen."

"Ik heb trouwens nooit leeftijdsadequate rollen gespeeld. Toen ik eind de twintig was, werd ik nog vaak gevraagd om grietjes van zestien te spelen. Toen dacht ik ook: ik ben een vrouw met twee kinderen, nu moet het maar eens gedaan zijn met zelf voor kind te spelen. De laatste tijd vertolk ik in één feuilleton soms drie verschillende leeftijden. Voor de jongere versies wordt alles wat opgetrokken, voor de oudere versies trekken ze nog wat rimpels bij. Door die wonderen van de make-up blijven mensen gelukkig wel zeggen dat ik er in het echt toch zo veel beter uitzie."

het oerinstinct van een moeder

Veel actrices klagen dat er zo weinig interessante vrouwenrollen zijn. Daar lijkt jij minder onder te lijden.

"Misschien niet, maar dat neemt niet weg dat het cliché klopt. Met de jaren worden vrouwen oud, mannen gaan karakter uitstralen. Kijk naar Johan Leysen. Wat een prachtige vent is dat, met zijn gegroefde kop. Over hoeveel actrices kun je dat zeggen? Ik vrees dat het pure biologie is: op een bepaald moment stralen we uit dat we niet meer vruchtbaar zijn. Dat is het dierlijke in de mens. Feministen gaan dat geen leuke uitspraak vinden, maar ik vrees dat de natuur simpelweg zo in elkaar zit. Zelf heb ik er vrede mee: ik zie het als een liefdesrelatie die afloopt, na maanden van ruzie. De tranen zijn al gevloeid, het leed is al geleden."

Klinkt waardig en matuur, haast filosofisch. Jij hebt de dingen echt mooi in balans?

"Ik moet toegeven dat dit recenté inzichten zijn. Vorig jaar las ik *Liefde in tijden van een-*

zaamheid van Paul Verhaeghe. Op een gegeven moment heeft hij het over doodgaan. Ik wilde dat niet lezen, ik panikeerde en sloeg het boek dicht. Tot ik mij realiseerde dat die man maar een paar jaar ouder was dan ik. Ik dacht: als hij dat durft schrijven, dan moet ik durven voortlezen. Ik besepte: langs deze wegen confron-

Ik ben ooit op een wild zwijn afgestormd om mijn slapende dochter te beschermen. Dat beest moet zich een ongeluk geschrokken zijn: het sprong op, patineerde even en stooft het bos in

teert het leven je af en toe met de eindigheid. Door kleine reality-checks: door jezelf te zien op het scherm, door het verhaal van een ander in een boek, door je moeder te zien sterven. Allemaal existentiële prikjes die de aanvaarding mogelijk maken."

Liefde in tijden van eenzaamheid. Je begint er zelf over.

"Jij probeert te peilen naar mijn liefdesleven? Ja, ik ben momenteel vrijgezel, en nee, ik heb de liefde nog lang niet opgegeven. Je kunt niet zonder de liefde. Alles wat wij in dit beroep doen, gaat alleen maar en uitsluitend over de liefde. Waarom zou je iets spelen dat je zelf niet toelaat? Al heb ik ondervonden: de hevigste, meest onvoorwaardelijke liefde die een mens kan voelen, is toch die voor mijn kinderen. Het moederschap werpt een vrouw terug op de werkelijke essentie van haar bestaan. Ik heb altijd geweldig genoten van dit vak, slechts op twee momenten in mijn leven heb ik de zinnen ervan in twijfel getrokken: na mijn bevallin-

Voor ik aan zware scènes begin, zonder ik mij af in een ritueel. Ik fantaseer mij in de situatie en vlak voor de actie laat ik alles los. Zonder precies te weten wat er volgt

gen. Twee keer ben ik met tranen in de ogen terug gaan werken. Toneel of film hadden even geen enkele betekenis meer in dit leven. Ik kon alleen maar denken: 'Wat een flauwekul sta ik hier toch te verkopen, terwijl er thuis een *boeleke* van drie maanden op mij wacht.'"

En toch ben je blijven spelen?

"Ik zal eens een straf verhaal vertellen. Ongeveer dertien jaar geleden ging ik kamperen met mijn kinderen, afgelegen aan de rand van een diep bos. In dat bos woonde een everzwijn. De kinderen hadden hem Thierry gedoopt. Elke nacht hoorden wij dat zwijn in de buurt rondsnuffelen. Grommend en knorrend kwam Thierry van de wilde abrikozenboom eten, aan het riviertje vlakbij onze tent. Op een avond zat ik buiten nog wat te lezen in het flakkerend licht van zo'n Mexicaans dodenlampje. Mijn prinsesje lag al te slapen in de tent, mijn zoon was met kameraadjes op stap. Plots, vraag me niet hoe, staat Thierry op twee meter van mij te hijgen. Een bakbeest van een beer, met twee gigantische slag tanden. Wel, op zo'n momenten voelt een mens de oerinstincten bovenkomen."

Vertel vooral voort.

"Wat ik wil zeggen: eigenlijk ben ik een groot twijfelaar. Zelfs een bang mens soms. Maar die nacht heb ik een kracht in mezelf ontdekt die ik nooit vermoedde. In een flits beeldde ik mij het potentiële rampscenario in: dat monster gaat dadelijk de meloenen ruiken in de voortent, van zijn gegrom zal mijn dochter wakker schrikken. Ik heb geen seconde langer getwijfeld. Uit mij kwam een kreet gestoten, waar ik zelf de oorsprong niet van kon inschatten. Als een wilde furie ben ik op Thierry afgestormd. Dat beest moet zich een ongeluk geschrokken zijn, het sprong op, patineerde kort en stooft vervolgens het donkere bos weer in."

Een straf verhaal, zoveel is zeker.

En de moraal?

"Mijn punt is: dat beest was uiteraard niet onder de indruk van mijn klauwende handjes. Maar iets in dat dier besepte: oei, ik heb hier met een moeder en haar jongen te doen. Daar kom ik niet tussen. Ik ben er zeker van dat Thierry heeft gevoeld: hier is een oerkracht, een natuurwet aan het werk, en hij heeft eieren voor zijn geld gekozen. De blinde agressie, de instinctieve verdedigingsdrang, die heb ik nadien nooit meer zo excessief ervaren. Maar ik wéét dat ze er is. Plots heb je niks meer te zeggen met heel je opvoeding en beschaving. In die luttele seconden kwam er een Frans zinnenetje in mij op: '*Parmi les animaux, il faut se comporter bestial!*' Zelf bedacht, nergens gelezen, om nooit meer te vergeten. Wel, dan en daar in dat bos heb ik de essentie van mijn bestaan gevoeld."